

Svítlidla na první světové výstavě – Londýn 1851

PhDr. Jitka Lněničková

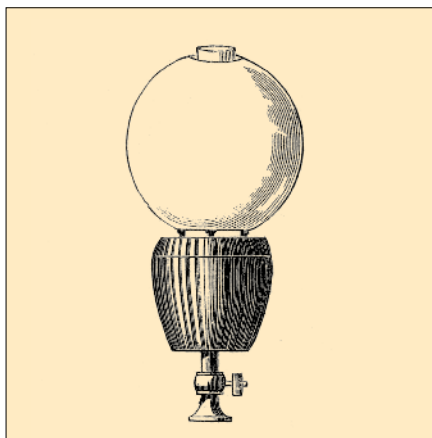
Když se 1. května letošního roku otevřely brány světové výstavy v Šanghaji, uplynulo přesně 159 let od doby, kdy zvědaví návštěvníci vkročili do expozic úplně první světové výstavy v Londýně. Ta se ještě nepýšila názvem světová, byla to Velká výstava práce průmyslu všech národů a její neodmyslitelnou součástí byla v jednotlivých národních expozicích i svítidla.

Křišťálový palác

Už sama výstavní budova, dokončená na jaře 1851, byla svou ideou spojena se světlem a osvětlením. Litinová prosklená

Obr. 1. Nástěnné plynové svítidlo z bronzované litiny firmy William Potts z britského Birminghamu (kresba Klára Sedlo)

Obr. 2. Plynová lampa (reflektor) firmy R. Clark & T. Restell z Londýna

konstrukce Křišťálového paláce zahradního architekta Josefa Paxtona (1801–1865), délky asi 565 m a šířky asi 125 m, byla do té doby největší stavbou svého druhu a předznamenala charakter výstavních a nádražních budov na dlouhá desetiletí dopředu. Pronikalo do ní přirozené světlo, kte-

Obr. 3. Plynový lustr z bronzu firmy R. W. Winfield z Birminghamu, svítidlo pro anglickou královnu Viktorii

ré osvětlovalo většinu prostor. Tehdy to bylo velmi nezvyklé a jeden z návštěvníků své dojmy vyjádřil slovy: „...Tisíce sloupů a malých oblouků, které tvoří dlouhou loď, se splétají v patra a terasy až k závratné výšce stropu. Všude proniká světlo z jeho mohutného oblouku ...“ Ve večerních hodinách byly prostory osvětlovány plynovými svítidly. Tato svítidla byla poměrně různorodá – od lustrů s mnoha hořáky až po jednoduché nástěnné lampy s jednou skleněnou koulí (viz obr. 1). Také mezi zhruba 100 000 exponátů byly představeny stovky svítidel. Více než šest milionů návštěvníků tak mohlo zhlédnout všechny typy v té době používaných světelných zdrojů a mnoho různorodých tvarů a typů svítidel.

Svítlidla z mnoha zemí

Byla zde k vidění tehdy nejpokročilejší plynová svítidla v mnoha provedeních; ta představila zejména hostitelská země, kde mělo plynové osvětlení nejdelší tradici

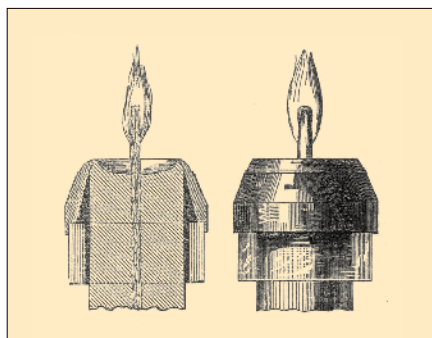

Obr. 4. Plynový lustr z lakovaného kovu firmy R. W. Winfield z Birminghamu, svítidlo pro anglickou královnu Viktorii

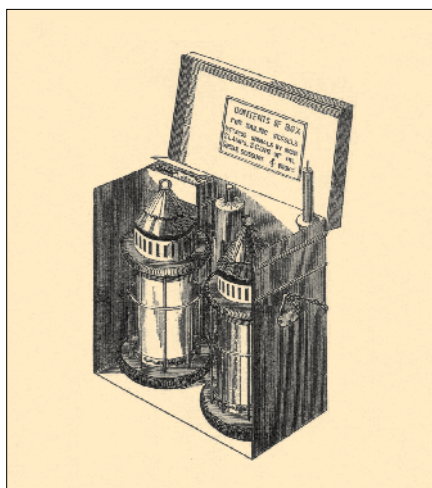

Obr. 5. Lampa na rostlinné oleje (tzv. patentní diamantová) firmy R. Clark & T. Restell z Londýna

a výroba těchto svítidel zde byla nejpokročilejší – např. firmy R. Clark & T. Restell (viz obr. 2), James Faraday & Son nebo Read Holliday z Londýna či R. W. Winfield z Birminghamu (viz obr. 3 a obr. 4). Britští výrobci zde měli v expozicích různé lampy na rostlinné i minerální oleje

Obr. 6. Bezpečnostní čepička na svíčku acolyte, patent Henryho W. Jonese z Oxfordu

Obr. 7. Signální lampa firmy M. Rettie z Aberdeenu ve Velké Británii

Obr. 8. Svícen z kovových a dřevěných součástí londýnské nábytkářské firmy Johnson & Jeanes

(viz obr. 5) a stranou nezůstaly ani svícny a svíčky. Z tohoto oboru byl zajímavý např. patent speciální bezpečnostní kovové a skleněné čepičky na svíčky – acolyte – od Henryho W. Jonese z Oxfordu (viz obr. 6). V expozicích Velké Británie i dalších států byla k vidění nejrůznější tradič-

ní i zcela nově patentovaná svítidla nejrůznějších typů (viz obr. 7 a obr. 8).

Vystavovatelé z českých zemí

V rámci rakouské expozice se představila i svítidla z několika závodů v českých zemích. Stála zde např. rozměrná litinová plynová pouliční lampa z železáren starohraběte Huga K. E. Salma-Reifferscheidta-Raitze v Blansku zhotovená podle návrhu vídeňského umělce B. de Bernardiho (viz obr. 9). Kostelní svítidla ze slitiny cínu a olova zde vystavil již dlouho

Obr. 9. Ornamentální litinová plynová pouliční lampa z produkce železáren starohraběte Huga K. E. Salma-Reifferscheidta-Raitze Salma v Blansku, podle návrhu vídeňského umělce B. de Bernardiho

zavedený a známý umělecký závod Franze Hirsche z Brna.

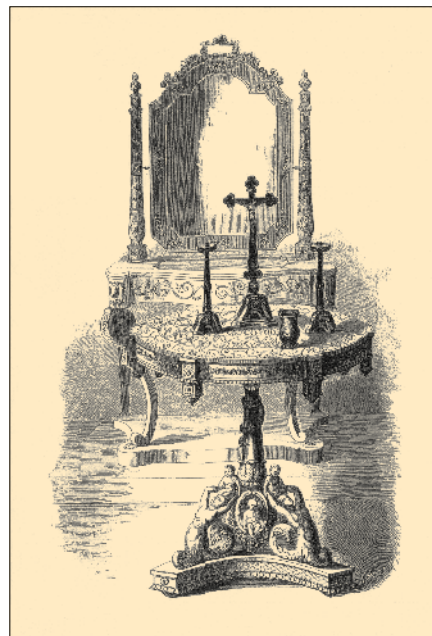
Skleněné svícny z alabastrového skla měly v expozici severočeské rafinerie Josefa Grohmana z Chřibské a rafinerie F. A. Helmicha z Volfartic a také proslulá pražská rafinerie velmi luxusního skla Wilhelma Hoffmanna, ta představila s největší pravděpodobností svícny z vrstveného malovaného skla, podobný charakter patrně měly rozměrné kandelábry a svícny od jihočeské firmy J. Meyera synovci. Svícny z křišťálového (asi broušeného) skla vystavila rafinerie bratří Janke z Polevska.

Pozadu nezůstali ani výrobci kameniny. Nástěnné a stolní svícny ze sideriolitu přivezla do Londýna továrna firmy Bähr & Maresch z Ústí nad Labem a také továrna firmy Vincenz Hufsky vdova ze severočeského Unčína. Kameninové svícny pravděpodobně s malovanými a tištěnými dekory představila i moravská továrna hraběte Stanislava Mniszeka z Vrano-

va nad Dyjí. Zdá se ale, že čeští výrobci porcelánu zde svítidla vůbec nevystavili.

Další vystavovatelé z habsburské monarchie

Litinové svícny podle návrhů tehdy velmi vysoko ceněného architekta Friedricha Stacheho (1814–1895) měla ve své expozici vídeňská nábytkářská firma Au-

Obr. 10. Cínové svícny podle návrhů vídeňského architekta Friedricha Stacheho pro nábytkářskou firmu August Kitschelt z Vídně

gust Kitschelt (1835–asi 1871), která vyráběla a v Londýně představila i kovový nábytek podle návrhů téhož architekta (viz obr. 10). Porcelánové svícny zde měla z Rakouska asi jen uherská firma Moritz Fischer z dodnes existující porcelánky v Herendu. Velmi luxusní skleněnou broušenou zástěnu k lampě vystavila Caroline Oppenheimer z Vídně.

V oddělení pro chemický průmysl měly expozici stearinových svíček a stearinu firma Appolo a firmy Milly z Vídně (viz Světlo 2006/6) a lojové svíčky (z transylvánského loje) vystavila firma Carl Czeke-lius z dnešního Sibiu v Rumunsku, výrobců lojových i stearinových svíček.

Z výstav domů

Ve druhé polovině 19. století byly průmyslové a světové výstavy důležitými prostředníky pro seznámení s novými vynálezy a postupy. Jejich prostřednictvím se šířily i novinky z oboru osvětlování. Návrat k jejich katalogům je tak v mnohém ohledu poučným čtením.

Není-li uvedeno jinak, obrázky pocházejí z archivu autorky.